

„Mūsų niekas neklausė“ – 16-osios lietuviškosios šaulių divizijos kario prisiminimai

Birželio 23 dieną, po pietų, aikštelėje žaisdami kvadrata, pamatėme per tiltą važiuojantį tanką. Mūsų sargybinis, atpažinęs rusų pabūklą, su užtaisytu ginklu pastojo jam kelią. Tankas sustojo, iš jo išlipo karininkas ir parodė kažkokį raštelį. Sargybinis nesuprato jo kalbos nei kas ten parašyta ir iššovė į viršų. Išgirdę šūvį, atbėgo sargybos viršininkas ir kuopos vadas kpt. Kvietkauskas. Jie ilgai nekalbėjo ir leido žvalgybiniam tankui pravažiuoti. Kuopos patalpoje buvo radijo imtuvas. Iš Kauno radijo stoties perdavė: „Dėmesio, dėmesio! Raudonoji armija peržengė Lietuvos sieną! Rimties! Nesukelti incidento!“ Mūsų radistai šią žinią perdavė kariuomenės generaliniam štabui, bet kautis įsakymo nebuvo. Vadai liepė mums pasirengusiems kautis būti vietose, vis tikėdamiesi įsakymo: „Ugnis! Į priešą!“ Atvažiavo dar 50 rusų tankų, iš jų 5 apsupo mūsų kareivines ir į mus atsuko pabūklų vamzdžius. Atskridę rusų lėktuvai suko ratus apie mūsų kareivines. Rusų tankai sulaužė tvoras, žmonių daržuose užėmė kovos padėtį. Mūsų pionieriai buvo užminavę tiltus – vieną plento tiltą, antrą – geležinkelio, bet, negavę įsakymo, tiltų nesprogdino.

Per tiltus Kauno link brovėsi dar keli šimtai rusų tankų. Paskui juos pasipylė kelios dešimtys tūkstančių rusų kareivių. Pakilusios dulkės užtemdė dangų, žvangėjo tankų vikšrai, kosėdami žygiavo rusų kareiviai. Su keliais pulko kariškiais peršokome per kareivinių tvorą, panorome pasižiūrėti Raudonosios armijos. Sustoję prie plento tilto pamatėme, ko nesitikėjome. Klausydamas radijo, aš įsivaizdavau Raudonąją armiją gražiai uniformuotą, gerai ginkluotą ir stipriai išaugusius vyrus. O ėjo jie, vaikiško amžiaus, sulipę, apsijuosę brezento diržiukais, kai kurie buvo ir su pančiais. Šautuvai ilgi, buožpadžiai kone žeme velkasi, vaikai, ne vyrai, apsiavę skudurinėm batinkom, kojas apsvynioję tvarsčiais. „Mes prapuolėm“, – sako man Mickus ir, nuleidę galvas, grįžome į kareivines. Buvome vadų išbarti, kad ėjome prie tilto.

Mus apsupę tankai stovėjo vietoje, jų tankistai buvo pasiruošę kautis. Matėme, kad jie neapmokyti, kiekvienu momentu galėjome juos susprogdinti. Nejudrūs lėktuvai bombonešiai vis skraidė žemai, laukė mūsų šūvių. Vakare viena tanko įgula atidarė viršutinį liuką, ir tankistas atsargiai iškišo galvą. Mes net voliojomės po pievą, juokėmės iš bailių raudonarmiečių. Rytojaus dieną mane paskyrė saugoti tiltą. Ten radau jau ir rusų kareivį, kuris padėjo mums eiti sargybą. Tiltą pylime, apsikasę prie lengvojo kulkosvaidžio, gulėjo dar du rusų kareiviai. Vaikščiojom su naujuoju sargybiniu arti vienas kito, jis mane kalbino, bet aš rusiškai gi nemoku. Supratau tik iš gestų, kad jis peikia mano šautuvą: girdi, jis vieno šūvio. Atidariau šautuvo dėtuvo dangtelį, susipyliu šovinius saujon ir, paėmęs naują apkabą su 5 šoviniais, paspaudžiau į dėtuvą. Šoviniai visi tilpo dėtuve, ir tada uždariau spyną. Nustebo ruselis: kur galėjo tilpti 5 šoviniai, nes šautuve telpa tik 4, neįvesti į šovinio lizdą.

Mūsų drausmė visai pašlijo, ėjom, kur panorėję ir kada panorėję. Į kareivinių teritoriją pradėjo ateiti ir rusų karininkai, visus leido pro vartus, be jokių leidimų. Kartą atėjęs rusų kapitonas pradėjo demonstruoti savo naganą, nes mes turėjom EN pistoletus. Jis, išėmęs iš kaburos, mums rodė naganą, kurio būgne sudėti 7 šoviniai, vadinasi, septynis kartus galima iššauti. Aš, paėmęs pistoletą, išėmiau apkabą ir iš jos išmečiau į saują 14 šovinių. Mano varžovas tik numojo ranka, vis tiek jo ginklas geresnis. Mes, sustoję aplinkui, juokavom, kad rusų kapitonas eiliniams kareiviams giriasi „esąs mokytas“.

Maždaug po mėnesio sugrįžome į Kauną. Į Panemunės kareivines atvažiavo lengvoji nedengta automašina ir keli iš jos pradėjo agituoti. Pribėgę mūsų kareiviai apvertė jų mašiną, išbiro iš jos tie agitatoriai. Po kelių dienų vėl atvyko ta pati agitatorių grupė. Mūsų kareiviai

vėl pribėgo prie jų mašinos, bet šikart agitatoriai kaipmat susivokė, užgrojo Lietuvos tautos himną, kurį baigę dingo iš kareivinių.

Mūsų, Šančių 2-ojo pulko, patalpos buvo užimtos rusų, todėl mus apgyvendino 5-ojo pėstininkų pulko kareivinėse. Ten jau buvo du pulkai, todėl sustatė keturių aukštų lovas. Mūsų pulką maitino lauko virtuvės. Čia neilgai pagyvenę, išvažiavome į Švenčionėlių poligoną. Užsiėmimų, galiu sakyti, nebuvo. Lietuvos kariuomenės maistas labai geras, pratybų mažai. Išeidavom į pušynėlį ir pasakodavom anekdotus arba atlikdavom kovinius pratimus, retai kada į užsiėmimus nešdavomės kulkosvaidžius. Čia, lentiniuose barakuose, gyveno mūsų ir ŠAP (Šarvinių automatinių pabūklų) kuopos, o kitos kuopos buvo įkurdintos „havajuose“, tai yra medinėse trobelėse šiaudų stogais. Vadai nespaudė ir drausmė visai pašlijo. Vakariniam patikrinimui nuvedavo į aikštelę, kur buvo aukštas stulpas, jo viršuje plevėsavo raudona, o žemiau – lietuviška trispalvė vėliava. Po patikrinimo buvo, kaip ir anksčiau, giedama malda „Tėve mūsų“ ir Tautos himnas. Sekmadieniais laisvai gaudavome leidimus į miestą. Eidavom iš stovyklos į Miežionėlių kaimo šokius. Išeinant vietoj durtuvų išduodavo pistoletus, nes čia lenkai mūsų nemėgo. Tame kaime buvo daug lietuviškų šeimų ir merginos su mumis draugavo.

Neilgai čia pabuvę persikėlėm į Alytų, kur turėjo būti įrengtas aerodromas rusų lėktuvams. Išsidėstėme miške, kur netoliese buvo mūsų kavalerijos ulonų kareivinės. Ulonai jau buvo išformuoti į šaulių kuopas, arkliai išvežti į Rusiją. Jų kareivinėse jau stovėjo rusų tankų dalinys. Čia mus suskirstė brigadomis po 5 žmones. Pulko vadas pulk. Šurkus, išrikiavęs mūsų pulką, sakė: tiems, kurie gerai dirbs statant aerodromą, skirs atostogas: pirmaujantiems – 10 parų, antrą vietą užėmusiems – 7 paras, trečią – 5 paras. Mūsų 2-ojo pulko antrąjį batalioną sukeitė su 9-ojo pulko antruoju batalionu, nes 9-asis pėstininkų pulkas rusų vadams pasipriešino ir daugelis to pulko vadų buvo išvežti.

Mano, 79-oje darbo brigadoje, buvo trys veliuoniškiai, taigi tarpusavyje galėjome susitarti. Bandėme užimti geresnę vietą, kad gautume atostogas. Pirmą dieną mūsų 5 vyrų brigada daugiausia prikasė žemės į mašinas ir iš jų reikiamoje vietoje su tais pačiais kastuvais išvertė. Mašinas vairavo rusų vairuotojas. Kitos dienos rytą atėjo rusų majoras, patikrino, per kiek minučių mes prikasame mašinos kėbulą žemės ir per kiek minučių nuvežus išmetame. Dirbome atsidėję, skubinomės, kad mūsų niekas neaplenktų. Vakare vėl mūsų brigada pirmavo. Su mumis lenktyniavo dar keturios brigados. Mūsų, pirmaujančiai, brigadai davė kitą, geresnę GAZ mašiną ir kovingesnį vairuotoją. Gyvenome Lietuvos kariuomenės palapinėse po du, čia turėjome ir savo kario skryneles. Maistą gavome lietuvišką, tai yra manevrinį davinį. Tai buvo labai geras maistas: ryte 30 g sviesto, 50 g dešros, kaip anksčiau kavos; pietums – nemaža porcija mėsos, riebalų košėje net per daug, sriuboje plaukioja taukai. Vakarienė irgi gera. Dirbome 12 valandų per parą. Jauniems ir stipriems tai nebuvo per daug. Vakare susirgusius vedavo į ambulatoriją Alytaus miesto centre, kur laukdavo keli šimtai vyrų. Priėmimai užsitęsdavo iki ryto, negavę atleidimo turėdavo dirbti be miego.

Dažnai vakarais po darbo vedavo prie ulonų kareivinių, kur jau gyveno rusų dalinio tankų rinktinė. Čia rodė mums kino filmus. Dažnai vėlai parėję iš kino rasdavome palapinėse išsirangiusias gyvates – čia jų buvo gausu. Tekdavo atėjūnes išprašyti iš savo guolių. Turėjome prisipirkę žvakių, be jų būtų buvę pavojinga. Nepamiegoję iš ryto vėl į darbą. Kitos brigados, matydamos mus pirmaujančius, pradėjo visai simuliuoti. Tada vadovybė, supratusi, kad mes taip ilgai neištversime, išsiuntė mūsų, pirmaujančią, brigadą toli į pamiškę, ten jau niekas nežinojo ir nematė, kaip dirbame. O garbės lentoje vis tiek rašė pirmųjų dienų rezultatus. Tada supratome, kaip galima pas rusus gauti stachanoviečio vardą.

PAS RUSUS

Vietoje Vyčių – penkiakampė

Buvo jau ruduo. Dirbdavome po 12 valandų per parą. Spalio pabaigoje palapinėms davė po antrą stogą. Buvo pradėta pulkų reforma, sumaišyti daliniai. Buvau paskirtas į 215-ojo šaulių pulko 3-įjį batalioną. Lietuviškų pulkų pavadinimai dingo. Įsakė nupjaustyti nuo mūsų lietuviškų uniformų, kurias vis dar tebevilkėjome, antpečius, o vietoje Vyčio ant kepurių prisegė penkiakampes. Per patikrinimus uždraudė giedoti Tautos himną, nuėmė nuo stovyklos stulpo lietuvišką trispalvę vėliavą.

Vieną vakarą pranešė, kad batalionas iš stovyklos išvyksta. Vežė mus lietuviškos automašinos. Važiavome kone visą naktį, kol pasiekėme Rokiškį. Mus vežusios mašinos jau rytą sustojo prie bažnyčios. Čia anksčiau buvęs vienuolynas buvo paverstas kareivinėmis. Tai buvo du dideli dviejų aukštų pastatai, pastatyti iš skaldyklų akmenų. Patalpos tvarkingos, aplinka graži. Po kelių dienų jau turėjome prisikimšę šiaudinius čiužinius, o valgyt vesdavo į dvarą, kuriame įrengė virtuves. Bet netrukus pradėjo mus pagal sąrašą šaukti į pulko štabą. Atvežė mūsų civilinius drabužius, liepė persirengti ir priduoti ginklus į sandėlį. Kasdien po 3–4 žmones išleisdavo į atsargą. Taip „civilis“ tarp kareivių išgyvenau apie savaitę.

Buvo sekmadienis, atėjo viršila Venskūnas, liepė eiti į sandėlį ir vėl pasiimti kariškus drabužius, ginklus, persirengti ir rikiuotis lauke pratyboms. Žmonės gausiai rinkosi į bažnyčią, šnekučiavosi prie šventoriaus. Ką darysi, aš ir vėl kariškis. Persirengėme, bet į pratybas eiti nesiryžome. Sugulėme ant lovų, nors jos buvo be čiužinių. Mačiau, trys ar keturi vyrai, vėl tapę kareiviais, išėjo pro duris. Budintis karininkas atėjo tiesiai pas mus ir klausinėdamas tikrino visų pavardes. Į užsiėmimus mūsų dalinys dar nebuvo išėjęs. Po pietų atvažiavo dvi kariškos automašinos, liepė pasiimti, kas kam priklauso, ir sėsti į mašinas. Nuvežė į Obelių miestelį, apgyvendino dvare. Prie lovų liepė pasidėti daiktus ir eiti pas komendantą maistpinigių dienai. Gavome po 2 litus 30 centų. Išėję į miestelį pavalgėme arbatinėje. Sutikome liktinį viršilą Sakalauską, kuris mus pakvietė į Aleksandravos kaimą, ten, sakė, bus šokiai. Nuėję radome daug vyrų ir merginų, kurie labai maloniai mus priėmė į draugystę. Pašokdinęs vieną, sėdau pasikalbėti. Prie mūsų prisistatė tos merginos tėvai, tų namų šeimininkai. Nusivedę į virtuvę mane pavaišino. Kalbos netrūko, nes šeimininkas buvo tarnavęs Lietuvos kariuomenės 2-ajame pėstininkų pulke Šančiuose. Mūsų atėjusiųjų grupėje buvo kavaleristų, artileristų, pėstininkų, padainavome kelias žygio dainas. Susirinkusiems labai patiko, kiti, senesnio amžiaus, net apsiverkė.

Kitą dieną liepė eiti į dvaro kūgį ir prisikimšti čiužinius šiaudų. Dvare anksčiau atvykę kareiviai jau buvo įrengę virtuvę ir atlikę remonto darbus. Vyriausias buvo kapitonas Klemka – aukštaūgis karininkas su barzdele, mėgęs humorą. Jis vienus paskyrė dirbti prie krosnių meistrų, kitus – maišyti skiedinį ir tinkuoti sienas. Anksčiau čia remonto darbus atlikę kareiviai pasakojo apie linksimą kapitono būdą, sakė – geras karininkas, nė vieno nenubaudė. Pirmąją dieną sąžiningai maišiau molį, bet pamatęs, kad visi simuliuoja, pradėjau simuliuoti ir aš. Iš dvaro pastatų rengiamos kareivinės buvo prie pat Obelių ežero. Išmaišęs ryte dėžę molio, bėgdavau su kitais slėptis prie ežero augusiuose karkluose. Meistrams pasiskundus, kad mes dingome nuo darbų, ieškoti eidavo pats kapitonas. Kiek būdavo juoko, kai jis vaikydamas mus po krūmus, matyt, pats turėjęs iš to džiaugsmo. Taip bėgo dienos ir darbas po truputį ėjo į pabaigą.

Pradėjus stipriai šalti, atvažiavo iš Alytaus visas mūsų batalionas. Maistą gavome Lietuvos kariuomenės gerą, nieko netrūko. Bet neilgai džiaugėmės, buvo gautas įsakymas

maitinti mus Raudonosios armijos daviniu. Rytais – sriuba ir arbata, 600 gramų duonos. Mėsos porcijos nėra, riebalai – augalinis aliejus (kombinžyras). Kruopos be riebalų ir mėsos įkyrėjo, pradėjome viduriuoti, atsirado ir utėlaičių. Priskyrė mums rusus politrukus. Kuopos vado ir būrio vado pavaduotojai – irgi rusai. Bataliono vado pavaduotojas – komisaras Dobrininas, majoras.

Atėjo lapkritis. Keldavo šeštą valandą, po ruošos dvi valandos politinių pamokų. Nesuprasdami nė žodžio rusiškai, sėdėdavome suoluose, daugelis skaniai miegodavo. Po politinių pamokų – pratybos lauke, daugiausia durtuvų kautynės, kurios mums, sunkiųjų kulkosvaidžių kuopoje, buvo visai nereikalingos. Patalpos kareivinėms netinkamos: langai maži, kambariai po keliolikos kvadratinį metrų. Sustatė trijų aukštų lovas, tamsu, net dieną vos matai vienas kitą. Mūsų, 3-ios kulkosvaidžių kuopos, kuopininkas buvo viršila Kondrotas, mokėjęs rusiškai. Tai buvo kūdas, ilgais bakais pagyvenęs senis. Pradėjo jis mus mokyti rusų kalbos ir rusiškų dainų. Mokytojas iš jo buvo prastas, nebuvo baigęs net lietuviškos pradžios mokyklos. Pykdavo, kad jam nesisekė mus išmokyti rusų kalbos.

Netrukus mūsų jungtinį sunkiųjų kulkosvaidžių būrį, tris skyrius, perkėlė į Obeliuose buvusio amerikono restorano patalpas. Kiekvienoje gyvenome po 18 žmonių. Būrininkas buvo puskarininkis Mikalauskas, būtinai tarnybai paliktas treiems metams – malonus, lėtas, ramių judesių žmogus. Jis mums buvo kaip tėvas, labai rūpinosi. Turėjome net kambarį pavalgyti. Mane paskyrė skyrininku. Atsiminęs Alytaus aerodromo darbuose pulk. Šurkaus pažadus, parašiau raportą dėl atostogų. Kitą dieną gavau pranešimą, kad pulko vado įsaku išleidžiamas dešimčiai parų atostogų. Pašaukė mane į bataliono štabą, perskaitė įsakymą ir klausė, kada noriu važiuoti. Tą dieną aš buvau paskirtas budėtoju bataliono virtuvėje, tai, sakau, kad aš tarnyboje, kas mane pakeis, važiuoti noriu šiandien, nors jau buvo sutemę. Bataliono vadas sutiko mane pakeisti kitu ir išdavė leidimą atostogoms. Šventinių uniformų jau nebeturėjome, reikėjo važiuoti kasdienine. Pasiskolinau iš draugų kelis litus kelionei ir, peršokęs per tvorą, atsidūriau Obelių traukinių stotyje. Traukinys važiavo į Radviliškį, ten išlipęs laukiau stotyje traukinio Kauno link. Ten sutikau dar vieną kareiviuką, ir abu, atsirėmę į koloną, mielai kalbėjomės. Čia mus pastebėjo rusų palydovas leitenantas, kažkur vežęs rusų naujokus, suvargusius apiplyšusius vaikus. Vienas jų turėjo balalaiką. Leitenantas susitvarkė palaidinės raukšles ir, eidamas pro mus, atidavė pagarbą. Supratome, mus palaikė aukštais karininkais, pirmą kartą pamatęs Lietuvos kareivius.

Nudžiuginau tėvus taip netikėtai pasirodęs gimtuosiuose namuose. Atostogos labai greitai prabėgo. Aplinkiniai kalbėjo apie būsimą karą, aš tik juokavau, kas dabar gali kariauti su rusais, su tiek milijonų gyventojų turinčia tauta. Paskutinį vakarą atsisveikinau su tėvais, jie irgi manė, kad greitai bus karas su vokiečiais. Su Simpatija patraukėm į prielauką, kur pusę trijų atvažiuodavo garlaivis. Susėdome valtyje ant kranto ir laukėme. Norėjau, kad ta valanda tęstųsi kuo ilgiau, bet laivas atplaukė, atsisveikinau su ja, ir mintyse su Veliuona, ir įlipau į šiltais garais dvelkiantį garlaivį. Naktis buvo nepaprastai tamsi, oras jau visai išilęs, bet ledų Nemune dar nebuvo. Nuvažiavęs į Kauną skubėjau į traukinių stotį. Nusipirkęs bilietą, greitai užsiėmiau vietą kietame vagone. Grįžęs iš atostogų labai nuobodžiavau, viskas buvo svetima, tėviškės ilgesys graužė širdį. Atėjo ir Kalėdos. Mums leido švęsti, pratybų nebuvo, bet jokios šventinės nuotaikos ir balanda ta pati. Antrąją šventės dieną, kaip ir pirmąją, iš miestelio gyventojų langų sklido dainos, pasipuošę ir šventiškai nusiteikę žmonės vaikščiojo po gatves arba ėjo į svečius.

Buvo keičiami litai į červoncus, krautuvės nacionalizuojamos. Nuo mūsų visai netoli buvo Obelių bažnyčia, klebonijos patalpose įkūrė kareivines – čia stovėjo mūsų pulko 9-toji kuopa. Prasadėjo stiprūs šalčiai, o per dienas – durtuvų kautynės. Pristatė visokių čiūčelių, priraizgė visokių tvorų, prikasė apkasų. Nors buvo ir 20 laipsnių šalčio, mūsų politrukai

neleisdavo užsileisti pošalmės ausinių, todėl daugelis kareivių nušalo ausis. Be to, dar sugalvojo įrengti žiemos stovyklą. Miške pastatė iš brezento palapines, kurių viršus buvo atviras dūmams išeiti. Taip čia gyvenome daugiau kaip savaitę, kareiviai nušalo ne tik ausis, bet ir kojas, apipuolė utėlės. Grįžus iš žiemos stovyklos, buvo surengti dideli mūsų pulkų manevrai. Gerai, kad mūsų būrio vadas lt. Mikužis gudriai sugebėdavo kuo nors palengvinti mūsų dalį.

Buvo sausio mėnuo. Vieną naktį išvedė mus iš Obelių ir, pėsčiomis nuėję apie 30 kilometrų, buvome išdėstyti po laukus gynybai. Sustojome retame alksnynėlyje. Gavome įsakymą apsikasti „pilnu profiliu“. Pradėjome kasti apkasą kulkosvaidžiui. Čia pasirodė esanti pelkė: vos įsmeigi kastuvėlį – vanduo. Lupome velėnas, dėjome vieną ant kitos, bet pilies juk iš jų nepastatysi. Vėjas gairino veidus, kojos šalo, trypėme. Būrio vadas nuėjo į artimiausią vienišį, davė šeimininkui pinigų, paprašė nujoti į Obelius ir nupirkti cukraus bei arbatžolių. Išbuvome visą dieną ir visą naktį, laukdami puolimo. Pavargome betrypdami, nuo šalčio skaudėjo kojas, veidai degė. Būrio vadas liepdavo eiti išgeri karštos arbatos ir pakeisti kitus. Rytą prašvitus pradėjo mus pulti. Sušalę ir išvarę nė drebėti nebeįstengėme, o juolab gilintis, kas tai per puolimas. Įsakymo trauktis nėra, tik kai priešas buvo už 20 metrų, pakilo raketa – ženklas trauktis. Pradėjome trauktis, o kulkosvaidžio juk nepaliksi. Puolantieji nešasi tik po šautuvą, o mūsų šautuvas – 64 kg svorio kulkosvaidis. Iš paskos vejasi, šaukia „Stok, šausiu!“ Pasprukome iki vienišio, kur buvo mūsų antroji gynybos linija. Bėgdami apšilome. Įėjęs į trobą griuvau kaip užmuštas: dvi paras nemigęs, alkanas. Bet tai buvo tik manevrai. Taip visą žiemą praleidome lauke: pratybos po 12 valandų, 7 valandos poilsio, likusios – „poltzaniatija“.

Obeliuose buvo šaulių organizacijos pastatyta šokių salė – didelis vieno aukšto pastatas. Rusai šią organizaciją išformavo, šaulius „pavėžino“ į Rytus, o jų statytą salę nacionalizavo. Joje buvo rengiami mitingai ir susirinkimai. Šia sale ir mūsų bataliono kariai naudojosi kone kas sekmadienį – čia vykdavo šokiai. Mano kuopininkas psk. Kaknevičius gerai grojo smuiku, aš mokėjau akompanuoti gitara, taigi sudarėme kaimo kapelą. Dar buvo du kareiviai, grojantys armonika, tai viską suderinę patys džiaugėmės savo muzika. Sekmadieniais rikiuotės tvarka vadai nuvedavo į šokius, kiekvienam kariui buvo leidžiama įsivesti po merginą, jų čia buvo daug. Tuo metu civilių vyrų į salę neleisdavo. Kaip jie pykdavo, matydami kariškius šokdinant jų merginas...

Naujųjų metų sutikimui taip pat surengėm šokius. Tą vakarą gerai sutemus atėjo vienas karininkas lietuvis ir paprašė pagroti karininkų Ramovėje, salėje palikus tik vieną armonikierių. Nuėję radome jau išgėrusius savo pulko vadą ir mjr. Racką. Jie liepė pasivaišinti, o paskui jiems groti. Atsisėdau prie turtingo stalo, ragina gerti. Kitoje stalo pusėje sėdėjo būrio vadas lt. Lastas, kuris buvo visai „nusiėmęs“ ir pasirėmęs alkūnėmis, vis ragino mane: „Mikšta, gerk, gerk!“ Aš varžiausi kitoje stalo pusėje sėdėjusių savo viršininkų. Leitenantas Lastas, išgirdęs bataliono vadą mane raginant, pakeldavo galvą ir murmėdavo: „Mikšta, Mikšta, gerk, gerk!“

Apie tą Naujųjų metų sutikimą aš papasakojau mūsų bataliono daktarui, kapitonui. Jis buvo pokštininkas – pradėjo lt. Lastą, kur tik sutikęs, erzinti. Man už tai, visai nekaltam, reikėjo daug parų praleisti daboklėje. Baigėsi mano kantrybė, prašiau daktaro, kad jis daugiau jo neerzintų. Daktaras perkalbėjo leitenantą, ir mano nuobaudos pasibaigė.

Atėjo Velykos. 1941 metų balandžio 13 diena. Dar buvo tamsu, kai mus išvarė į lauką mokyti įvairių kliūčių įveikimo, durtuvų kautynių. Žmonės eina pro šalį į bažnyčią, verkia žiūrėdami, kaip mes Velykas „švenčiam“. Po pietų būrio vadas nuvedė mūsų būrį toliau nuo miestelio, paskyrė pozicijas prie vienišųjų ir pats dingo. Nusinešėm kulkosvaidį prie

pat tvora aptvėrto gyvenamo namo darželio ir, iš sniego padarę pylimėlį, apsikasėme. Šalta, trypiame. Išėjo to namo šeimininkai ir pakvietė užėiti pasišildyti. Užėjome po vieną, davė ant šilumos, vaišino. Tik tai pavakare išgirdome švilpuką rinktis.

Čia sekmadieniai nebuvo šventės. Pykdavo ant mūsų rusai politrukai už žodį „kyvis“, kuriuo juos pravardžiudavome, nes jie nešiojo kepures su kuodais. Jie reikalavo mus priimti Raudonosios armijos priesaiką. Gavę atsakymą, kad priesaiką mes priėmėme Lietuvos kariuomenėje, šaipėsi, atseit mūsų priesaika negalioja: prisiekėte prieš Dievą, o čia reikia prieš Raudonąją armiją. Priesaikos dieną maistas buvo pagerintas, po jos leido į miestelį, kiti ilsėjosi. Atsibodo rytinės „fizariatkos“, lakstymas miestelio grindiniu, batų bildesiu žadinant miegančius gyventojus.

Pabradės poligone

Prašvito pavasaris, ir mūsų batalionas pėsčias išžygiavo į Pabradės poligoną. Mes palikome Obelius patys paskutiniai. Kulkosvaidžius vežėme specialiais vežimėliais, prisijungę prie Rokiškyje stovinčių 2-ojo batalionų kulkosvaidininkų. Apverkti Obelių gyventojų, palikome šį gražų Rytų Lietuvos kampelį.

Žygis buvo labai įsimintinas. Visur sveikino lietuviai, nešė į pakelę puodines pieno, duonos, sūrių, lašinių – tik valgyk. Eidami pro pienines, gerdavom kiek tik norėdavom grietinės. Po kelių parų žygio atsidūrėm Pabradės poligone. Smėlyne nuskuręs pušynėlis ir beribė pustynė. Čia teka Žeimenos upė, pločiu panaši į Dubysą, bet gili kaip Nevėžis, jos krantai statūs ir iškart 2–3 metrai gylio. Vanduo skaidrus, trijų metrų gelmėje matai, kaip nardo žuvis. Pastatė palapines, kiekvienoje po dešimt žmonių. Nušluoti, nuvalyti takai, šakos nuo pušelių nugenėtos, visur lozungai, portretai, kuopų ribose – „grybai“ budėtojams. Nakčiai kelius grėbdavo, jais vaikščioti buvo draudžiama. Mūsų pionieriai kariai pastatė per Žeimenos upę pontoninę surenkamą tiltą. Maistas visai suprastėjo: kasdien pasmirdusi žuvis. Jos mūsų kareiviai visai nevalgė, nepakenčiama smarvė. Pulko daktarai, patikrinę daug statinių, liepė tas žuvis užkasti į žemę. Tuo metu paleido į atsargą senus kovotojus. Palydėjo juos orkestras į stotį, o iš ten su muzika parvedė rusų naujokų. Aš gavau į savo skyrių du rusus naujokus: vieno pavardė buvo Roslanovas, o kito – neatmenu. Ruslanovas buvo apie pusantro metro ūgio vaikas, sudžiūvęs, sunkiai pakeliantis kulkosvaidį. Juos pamatęs politvadovas džiūgavo: „naši orli“. Iš tų rusų naujokų, paskirtų į mūsų dalinį, turėjome ko pasijuokti. Rytai į „fizariatką“ mes apsirengdavome per dvi minutes, o tie mano pavaldiniai, kol užsisukdavo savo „apmotkes“, daug laiko sugaišdavo. Rusų politrukai, pamatę, kad mes iš jų šaipomės, davė ir jiems lietuviškus batus.

Kitoje Žeimenos pusėje buvo įrengta karininkų Ramovės valgykla. Čia kelis kartus teko man su savo skyriumi budėti. Karininkus maitino pačiais geriausiais produktais. Nuėjusius ir mus moterys pavaišindavo: tai būdavo šventė. Darbais neapkraudavo. Stovėjo dvi lauko virtuvės. Malkos buvo paruoštos, vandenį nešdavo iš Žeimenos. Kuopą keldavo 5 valandą į „fizariatką“, tada vesdavo praustus į šaltinėlių, kur tekdavo išsikasti duobutę, kad pribėgtų vandens. Veidai nuo tokio šalto vandens pradėjo pleiskanoti. Kremo neturėjom, tepdavom žiemos autuviniu tepalu, nuo kurio oda dar labiau gesdavo ir atsiverdavo žaizdos.

Pratybos tęsdavosi po 12 valandų, papildomai dar ir politiniai užsiėmimai, o naktimis statėme palapines naujokams, kurie greitai turėjo papildyti mūsų dalinius. Duonos gabaliukas buvo prabanga. Nukamuoti per dienas pratybų ir dar statybų krisdavom į guolius ir miegodavom be sapnų. Mus, skyrininkus, kasdien po užsiėmimų mokydavo komanduoti

rusiškai. Sunku buvo tarti rusų kalbos žodžius, kurių savo amžiuje nebuvau girdėjęs. Be to, ir nesistengiau. Nors buvau sunkiųjų kulkosvaidžių kuopos skyrininkas, per dienas nuo tamsos iki tamsos rusai mus mokė durtuvų kautynių, kurios mums buvo visai nereikalingos. Tai buvo apmokymas rusiška tvarka: kaip dabar rašo knygoje, supažindino mus su naujais ginklais, o iš tikrųjų – tik su rusišku keturkampiu durtuvu. Nors mes jo neturėjome, bet jį vadinome rusiška yla.

Mano pavaldinys Roslanovas, o netrukus ir kitas, pavarde Semionovas, buvo šešis mėnesius tarnavę kulkosvaidžių kuopoje, o ginklo užtaisyti taip ir neišmoko. Teko mokyti kaip mažus vaikus nuo raidės „A“. Komandavau rusiškai, nors ir neteisingai, – šiaip taip suprasdavo. Lietuvos kariuomenėje buvome apmokyti netiesioginio sunkiųjų kulkosvaidžių taikymo. Retais atvejais „Maksimas“ statydavome į atvirą ugniavietę. Šaudydavome iš uždangos, kur kulkosvaidininkams negrėsė pavojus, o nusitaikydavome tiksliai. Rusų sunkieji kulkosvaidžiai netiesioginiam taikymui netiko, nėra pamato ir vadovavimo grandinės: tolimačio, busuolės ir žirkliško žiūrono, neturi ir nėra kur pritvirtinti optinio taikiklio. Be to, nebuvo nei apmokytų kadru, nei apskaičiavimo lentelių. Viskas „iš kepurės“. Dėl to į kulkosvaidžių kuopas kariai bijojo stoti, nes pirmasis taikynys per kautynes – sunkusis kulkosvaidis. Rusų sunkieji kulkosvaidžiai ant ratukų šaudant drebėdavo, todėl buvo nesaugu: didelė mirties rizika ir netikslus taikymas.

Vieną dieną buvo pamoka: „Gulk, užtaisyk, ištaisyk, kelk“. Žiūriu, mano Roslanovas neklauso. Aš jam: „Gulk, užtaisyk“, o jis stovi ir piktai žiūri į mane. Aš jam komandą kartoju, jis nekreipia dėmesio. Matau, eina mūsų kuopos vado pavaduotojas ltn. Ositrovas. Priėjo, pamatė, kad šis nevykdo komandos. Atėjo ir kuopos vadas ltn. Pilvelis, ir jam paaiškinau situaciją. Tada Ositrovas jam sukomandavo: „Bėgte marš!“, o kai šis buvo toli: – „Aplink!“ ir vėl: – „Bėgte marš!“ Taip, pagainiojęs gerą pusvalandį, Roslanovą pristatė man, sakydamas: „Taip reikia „naravus“ išvaryti.“ Leitenantas Ositrovas buvo geras vyras, išimčių nedarė, labiau mėgo lietuvius negu savo tautiečius.

Naktį pabundu, žiūriu, atsikėlė tas užsispyręs vaikiškštis ir čiurina palapinėje. Ry tą pasakiau kuopos vadui, jis – rusui pavaduotojui. Na ir buvo juoko: liepė man jį bausti ir grūsti į darbus, į tarnybą be eilės. Antrasis ruselis buvo gana gero būdo, sukalbamas, manęs klausė, nors reikėjo pirštais rodyti, kol suprasdavo mintį.

Taip bėgo laikas. Atėjo birželis. Oras buvo nepaprastai šiltas, saulė kepino kaip katilė, pušelės savo kvapu gaivino išvargusius. Išleido įsakymą: jokių išėjimų iš poligono ribų, pusę valandos nesugrįžęs laikomas dezertyru. Lietuvos kariuomenės nauji pusiau transformuoti kulkosvaidžiai ir šoviniai buvo išvežti į Rusiją, kad niekas nematytų gerų lietuviškų ginklų. O juk kiekviena kuopa turėjo savo sandėlį, kur buvo paruošti kautynėms nauji ginklai, munduruotė, pakinktai. Prie kareivinių buvo ir vadinamas atsarginis kuopos sandėlis, karo metu jis galėjo apginti ir apginkluoti dar nenaudotais kulkosvaidžiais, šautuvais, prieštankiniais priešlėktuviniais automatiniais pabūklais visą kariuomenės batalioną. O kur dar pulko, divizijos centriniai sandėliai! Ginklų Lietuva, nors buvo maža respublika, turėjo keliskart daugiau, nei kad reikėjo. Man pačiam teko dirbti apie savaitę atsarginiame kuopos sandėlyje, valiau užkonservuotus pistoletus (EN ir „Valter“ sistemos revolverius), taigi tai ne bobučių pasaka, mačiau savo akimis! Kiek čia buvo naujų nenaudotų transformuotų kulkosvaidžių, prieštankinių pabūklų arlikonų, naujutėlių odinių pakinktų, kulkosvaidžių vežimėlių. Kur viskas dingo, nežinau, nes prasidėjus karui turėjau tik seną nudėvėtą „Maksimą“ (mokomą). Iš jo nešaudžiau, bet jis man buvo brangus, nes jau 1919 metais „dalyvavo“ Lietuvos Nepriklausomybės karuose: jam buvo persauta priekinė koja ir alkūninė paduškelė.